

dr Dariusz Firszt

Katedra Ekonomii Stosowanej
Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie

dr Łukasz Jabłoński

Katedra Ekonomii Stosowanej
Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie

prof. dr hab. Michał G. Woźniak

Katedra Ekonomii Stosowanej
Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie

Integrowanie rozwoju poprzez konwergencję realną i technologiczną. Doświadczenia Polski i wnioski dla Ukrainy*

WPROWADZENIE

Ćwierć wieku temu Polska przyjęła kurs na europocentryczny model modernizacji gospodarki, państwa i społeczeństwa. Zapowiedział go w rządowym exposé premier pierwszego niekomunistycznego rządu Tadeusz Mazowiecki w październiku 1989 roku. Jednakże faktyczny proces przejmowania *acquire commmunautaire* rozpoczął się w 1994 roku, a dopiero po dziesięciu latach został uwieńczony akcesją do UE. Dziesięcioletni okres praktykowania europejskich wzorców realizowania strategii spójności społeczno-ekonomicznej przez Polskę jest dobrym momentem do podsumowania osiągnięć, zinventaryzowania kosztów i korzyści oraz wyciągnięcia wniosków na przyszłość. Mamy nadzieję, że mogą być one przydatne także dla wyboru właściwej strategii międzynarodowej współpracy gospodarczej dla Republiki Ukrainy, która kroczy suwerenną drogą odrabiania dystansu w jakości życia obywateli, technologicznego i cywilizacyjnego w stosunku do krajów Europy Zachodniej. Na efektach tych procesów ciąży jeszcze konsekwencje radzieckiej kseromodernizacji trwającej w Ukrainie 25 lat dłużej niż w Polsce. Jest to jedna z istotnych barier utrudniających po rozpadzie ZSRR lepsze

* Artykuł został wygłoszony na konferencji pt. „Convergence and Divergence in Europe: Polish and Ukrainian Cases” zorganizowanej przez Kijowski Narodowy Uniwersytet Ekonomiczny (KNEU) w dniu 18 września 2013 roku w Kijowie w związku z ubieganiem się Ukrainy o stowarzyszenie z Unią Europejską, z udziałem przedstawicieli rządu Republiki Ukrainy, Komisji Europejskiej oraz placówek dyplomatycznych.

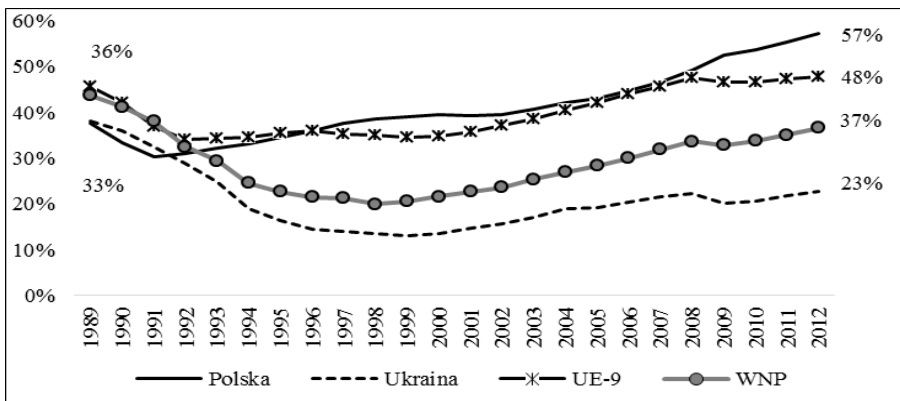
niż w Polsce wykorzystanie przez Ukrainę miękkich czynników rozwoju, takich jak: kapitał społeczny, kapitał ludzki i kapitał relacyjny.

Globalizacji liberalizacji nie można ominąć w warunkach rewolucji informatyczno-telekomunikacyjnej. Krajowy rynek nie wystarcza do rozwoju i trzeba poddać się mechanizmom konkurencji nowego typu opartym na poszukiwaniu synergicznych efektów szeroko rozumianych innowacji technologicznych, produkcyjnych, zarządczych, marketingowych, finansowych i instytucjonalnych. Istnieje więc potrzeba wyjaśnienia, jak to zrobić, z jakich wzorców skorzystać, aby optymalnie wykorzystać własny, wewnętrzny potencjał rozwojowy i nie utracić efektów synergii z łączenia czynników zewnętrznych i specyficznych wewnętrznych.

W odpowiedzi na te pytania pomoc może zdiagnozowanie rezultatów tych gospodarek, które poszły inną drogą i porównanie ich z własnymi. Polska jest odpowiednim do tych porównań obiektem z racji sukcesów, jakie osiągnęła w zakresie konwergencji realnej, wzrostu gospodarczego, jakości życia, postępu technologicznego i unowocześniania gospodarki.

KONWERGENCJA REALNA I SYSTEMOWA

U progu transformacji systemowej w Polsce, podobnie jak w pozostałych krajach postsocjalistycznych, poziom rozwoju mierzony wartością PKB *per capita* (USD, wg PPP, ceny stałe z 2012 r.) był wyraźnie niższy niż w krajach Europy Zachodniej. Wartości PKB *per capita* w Polsce i na Ukrainie były zbliżone i stanowiły odpowiednio 33% w Polsce i 36% w Republice Ukrainy poziomu notowanego w krajach UE-15 (rysunek 1).

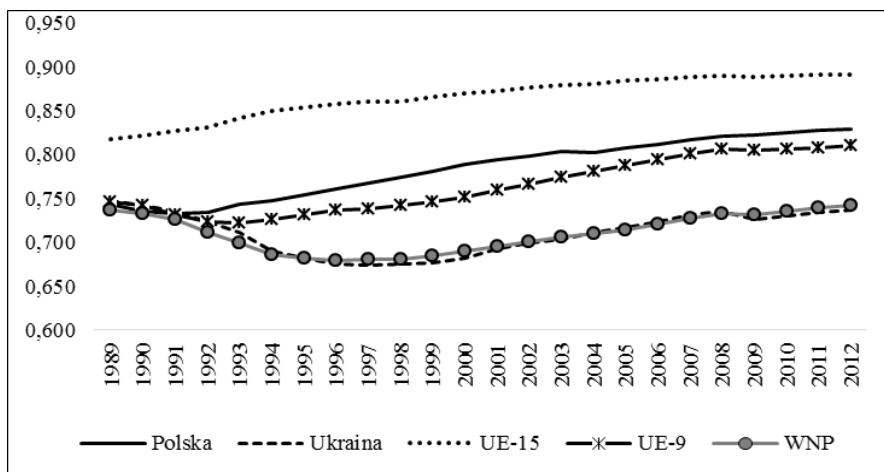
Rysunek 1. PKB *per capita* w wybranych krajach na tle Europy Zachodniej (PKB *per capita* UE-15=100), USD wg PPP, ceny stałe z 2012 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych [CTEDB, 2013].

Skutki szoku transformacyjnego i globalnego kryzysu finansowego z 2009 roku wyraźnie zróżnicowały kraje postsocjalistyczne. W latach 1990–2012 gospodarka Polski rozwijała się szybciej, zaś Republiki Ukrainy wolniej, niż przeciętnie rzecz ujmując grupa krajów UE-15. W związku z tym wówczas Polska zmniejszyła o 13%, zaś Ukraina zwiększyła o 13% dystans rozwojowy, mierzony PKB *per capita* w stosunku do tej grupy krajów.

Kraje UE-9 (wszystkie poza Polską postsocjalistyczne kraje członkowskie UE, a więc Bułgaria, Czechy, Estonia, Litwa, Łotwa, Rumunia, Słowacja, Słowenia i Węgry), podobnie jak Polska, po względnie krótkim okresie dywergencji jeszcze w pierwszej połowie lat 90. rozpoczęły proces systematycznego odrabiania dystansu względem UE-15. Przy czym okres narastania różnic w stosunku do UE-15 był dłuższy, a tempo ich odrabiania do 2000 roku wolniejsze niż w Polsce. Z kolei w latach 2000–2006 proces konwergencji krajów UE-9 w stosunku do UE-15 przebiegał szybciej niż w Polsce (por. [Firszt, Jabłoński, Tokarski, Woźniak, 2009; także Firszt, Jabłoński, Woźniak, 2009]).

Na szczególną uwagę zasługują porównywalne wartości wskaźnika HDI (Human Development Index), który wykracza poza dochodowe ujęcie dobrobytu jednostkowego i ogólnospołecznego. Opiera się on na średniej arytmetycznej, która syntetyzuje wskaźniki reprezentujące sferę życia społecznego (zdrowie i edukację) oraz zamożność ekonomiczną (PKB *per capita*)¹.

Rysunek 2. Wartość wskaźnika rozwoju społecznego (Human Development Index) w wybranych krajach w latach 1989–2012

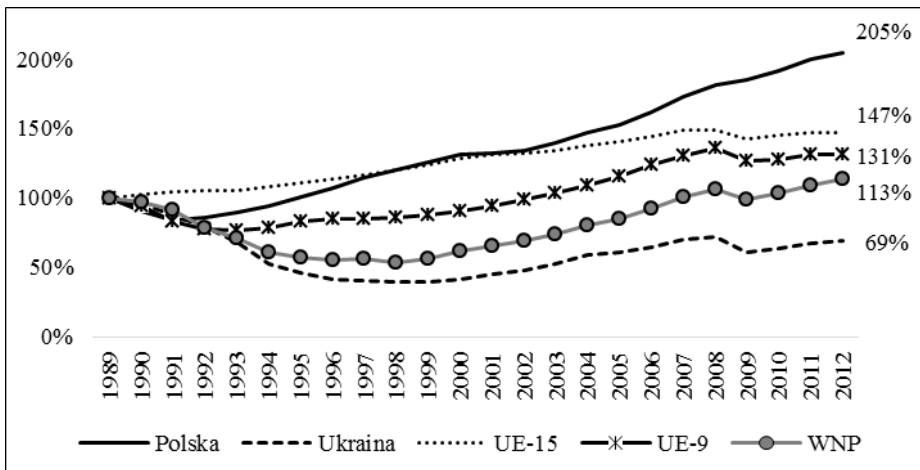
Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych [UNDP, 2013a, b].

¹ W jego obliczaniu wykorzystuje się równe udziały mierników: poziomu zdrowia (przeciętna długość dalszego trwania życia), edukacji (wskaźniki analfabetyzmu i skolaryzacji brutto) oraz uzyskiwanych dochodów przeciętnych (PKB *per capita* według parytetu siły nabywczej).

W Polsce oraz UE-9 następowała systematyczna poprawa wskaźnika HDI, natomiast w krajach WNP odnotowano spadek jego wartości. Tendencja ta odwróciła się dopiero na początku pierwszej dekady XXI wieku. Tym samym można sądzić, że dywergencja pomiędzy krajami, które obrały kurs na integrację z UE a pozostałymi gospodarkami postsocjalistycznymi w okresie transformacji, szczególnie w latach 90. dotyczyła również pozadochodowych aspektów jakości życia społecznego.

Naświetlone procesy zbliżania się bądź oddalania w obrębie analizowanej grupy krajów wynikają bezpośrednio z różnic w dynamice wzrostu gospodarczego.

Recesja transformacyjna w Polsce była zdecydowanie najkrótsza (trwała 2 lata) i najłagodniejsza (skumulowany spadek PKB w latach 1990–1991 r. o ok. 18%) wśród wszystkich krajów dokonujących przejścia z gospodarki centralnie planowanej do gospodarki rynkowej [Kołodko, 2007, 2009; Rapacki (red.), 2009; Woźniak, 2002, 2011]. Dzięki temu w 2012 roku PKB Polski był wyższy w stosunku do 1990 roku o ok. 126%. Średnioroczne tempo wzrostu w latach 1991–2012 wyniosło w Polsce 3,72% i było wyższe od przeciętnego tempa wzrostu dla krajów UE-15 (1,61%), oraz UE-9 (1,52%). Szybciej od Polski, wśród krajów UE, w całym analizowanym tu przedziale czasu rozwijał się jedynie Luksemburg.

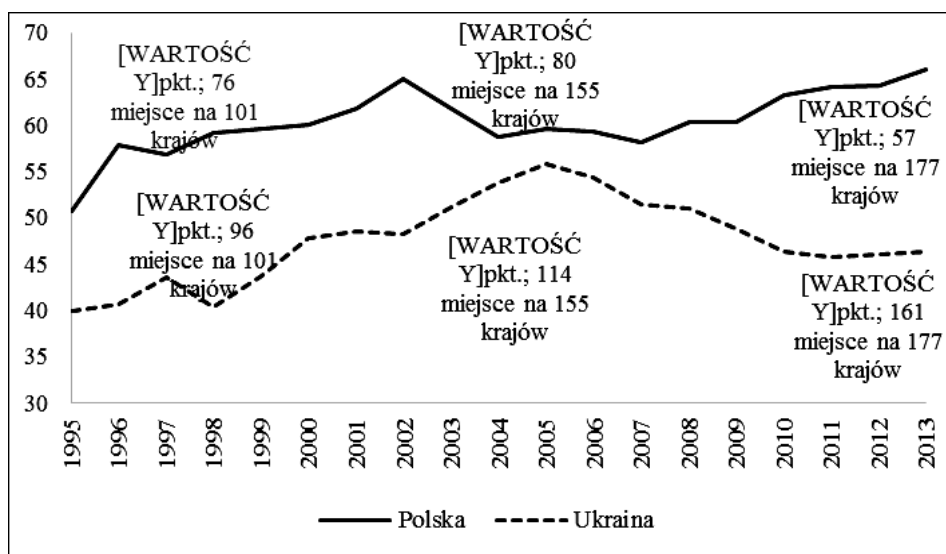
Rysunek 3. Dynamika PKB w wybranych krajach w latach 1990–2012 (USD według PPP, ceny stałe z 2012 r.)

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych [CTEDB, 2013].

W krajach UE-9 w latach 1991–2012 odnotowano słabsze średnioroczne tempo wzrostu PKB niż w Polsce. Było to spowodowane dłużej trwającą recesją transformacyjną, słabszą niż w Polsce dynamiką wzrostu do 2000 roku oraz bardziej dotkliwymi skutkami kryzysu finansowego z lat 2008–2009. Godne uwagi jest również imponujące tempo wzrostu krajów UE-9 (szczególnie krajów

bałtyckich) w latach 2000–2008, dzięki czemu zniwelowały one dużą część dystansu rozwojowego dzielącego je od krajów Europy Zachodniej. Jednakże kraje te bardzo dotkliwie odczuły skutki kryzysu finansowego w 2009 roku. Skumulowany PKB krajów UE-9 zmniejszył się w 2009 roku aż o ponad 7%, podczas gdy w Polsce wzrósł o 1,4%.

W obliczu licznych niedoskonałości PKB *per capita* i HDI w mierzeniu rozwoju społeczno-ekonomicznego warto przeanalizować wartości również innych mierników, które ujmują m.in. poziom wolności ekonomicznej (rysunek 4), konkurencyjności gospodarki, warunki prowadzenia działalności gospodarczej, a także efektywność danego kraju w przekształcaniu surowców naturalnych w długie i szczęśliwe życie mieszkańców (tabela 1). Warto podkreślić, że mierniki te, z wyjątkiem Wskaźnika Szczęśliwej Planety², ilustrują konwergencję systemową, określając stopień urynkowienia gospodarek.

Rysunek 4. Indeks wolności ekonomicznej The Heritage Foundation w latach 1989–2013

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych [IEF, 2013].

² Wskaźnik Szczęśliwej Planety (Happy Planet Index) jest szacowany w oparciu o trzy miary cząstkowe, tj.: deklarowaną przez mieszkańców satysfakcję z życia, oczekiwaną długość życia, a także liczbę konsumowanych surowców naturalnych. HPI nie jest miernikiem szczęścia, co może sugerować nazwa tego wskaźnika, ale odzwierciedla on efektywność danego kraju w przekształcaniu surowców naturalnych w długie i szczęśliwe życie mieszkańców. Zatem ilustruje on przeciętną liczbę lat szczęśliwego życia mieszkańców danego kraju na jednostkę konsumowanego zasobu naturalnego. Zob.: [Abdallah, Michaelson, Shah, Stoll, Marks, 2012], a także [Jabłoński, 2012].

Z porównania wartości alternatywnych wskaźników dobrobytu z ostatnich lat wynika, że Polska awansuje w rankingach rozwoju społeczno-ekonomicznego ze względu na zakres wolności ekonomicznej, konkurencyjność gospodarki, warunki prowadzenia działalności gospodarczej, a także efektywność w przekształcaniu surowców naturalnych w długie i szczęśliwe życie mieszkańców.

Tabela 1. Wartości wybranych wskaźników rozwoju społeczno-ekonomicznego dla Polski i Ukrainy w latach 2005–2012

Wskaźnik	Okres	Polska		Ukraina	
		Zmiana pozycji w rankingu	Miejsce w rankingu (2012 r.)	Zmiana pozycji w rankingu	Miejsce w rankingu (2012 r.)
Indeks Konkurencyjności (Światowe Forum Ekonomiczne, ranking 144 krajów)	2008–2012	+10	41.	0	73.
Indeks łatwości prowadzenia interesów (Bank Światowy, ranking 185 krajów)	2010–2012	+18	55.	+9	137.
Wskaźnik Szczęśliwej Planety (Fundacja Nowej Ekonomii, ranking 151 krajów)	2005–2010	+6	71. (2010 r.)	–5	100. (2010 r.)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [Abdallah, Michaelson, Shah, Stoll, Marks, 2012; Abdallah, Thompson, Michaelson, Marks, Steuer, 2009; WB, 2008, 2012; WEF, 2013].

Zaprezentowane w tabeli 1 dane ilustrują mniejsze sukcesy Ukrainy w stosunku do Polski. Jednakże warto podkreślić, że według Raportu Banku Światowego „Doing Business” z 2013 roku Ukraina wraz z Polską znalazły się w pierwszej dziesiątce krajów świata, które w ostatnich latach poczyniły największe sukcesy w zakresie regulacji sprzyjających prowadzeniu działalności gospodarczej (WB [2013]).

KONWERGENCJA TECHNOLOGICZNA³

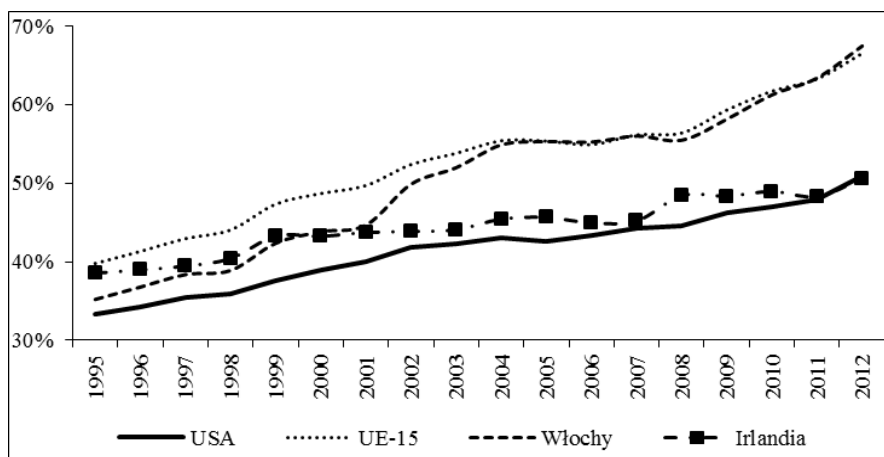
W wyniku transformacji systemowej do otwartej gospodarki rynkowej w Polsce pojawiły się warunki dla przyspieszonej konwergencji technologicznej z krajami rozwiniętymi. Liberalizacja obrotów zagranicznych oznaczała otwarcie różnych

³ Wartości liczbowe niektórych wskaźników szczegółowych wykorzystanych w tej części artykułu nie są dostępne dla gospodarki Ukrainy, co uniemożliwia wyliczenie dla tego kraju syntetycznego miernika poziomu technologicznego, a w konsekwencji określenia dynamiki luki technologicznej i zmian zdolności absorpcyjnych tego kraju w stosunku do TFA (Technology Frontier Area). W związku z tym analiza zaprezentowana w tej części artykułu nie może mieć charakteru porównawczego Polski i Ukrainy i ogranicza się do przedstawienia doświadczeń i osiągnięć Polski.

kanałów dyfuzji innowacji, które w krajach średnio rozwiniętych są podstawowym narzędziem niwelacji luki technologicznej. Upowszechnienie swobody gospodarowania uruchomiło mikroekonomiczne bodźce do modernizacji aparatu wytwórczego i asortymentu wyrobów. Jednocześnie Polska spełniała podstawowe warunki spontanicznej dyfuzji innowacji w obszarze wykształcenia i infrastruktury.

Uczestnictwo w procesie integracyjnym z UE dało Polsce dodatkowe impulsy do konwergencji technologicznej poprzez m.in.: zwiększenie skali obrotów handlowych z wyżej rozwiniętymi krajami UE, zacieśnienie kooperacji importerów i eksporterów z kontrahentami z tych krajów, wzrost atrakcyjności inwestycyjnej kraju członkowskiego, a co za tym idzie – stymulacji napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych, wzrostu mobilności ludności, rozwoju współpracy naukowej oraz dodatkowych źródeł jej finansowania w ramach funduszy europejskich (zob.: [Firszt, 2012]).

Dane statystyczne dotyczące różnych aspektów postępu technicznego ilustrują, że zarówno w okresie przedakcesyjnym, jak i w pierwszych 9 latach członkostwa w UE następowała wyraźna konwergencja technologiczna Polski z krajami rozwiniętymi. Podstawowym tego przejawem była likwidacja „luki wydajności”, zilustrowana na rysunku 5.

Rysunek 5. Produktywność pracy w Polsce względem wybranych krajów w latach 1995–2012

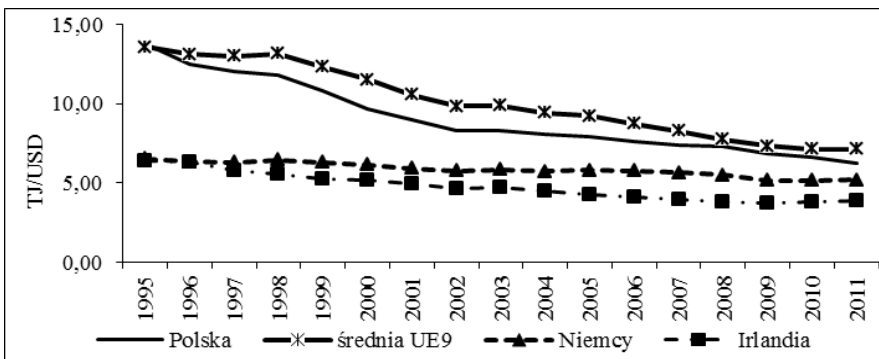
Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych [UNECE, 2013].

W połowie lat 90. XX wieku, kiedy rozpoczęto wdrażanie w Polsce *acquire communautaire* UE wydajność pracy w Polsce stanowiła około 40% tego wskaźnika odnotowanego w krajach UE-15. 17 lat później wydajność pracy w Polsce zwiększyła się o około 80%, osiągając w 2012 r. 2/3 wartości tego wskaźnika w „starej Unii”. Luka wydajności zmniejszyła się również względem

najszybciej rozwijających się krajów UE-15, np. względem Irlandii Polska odrobiła około 12 punktów procentowych. W odniesieniu do najmniej rozwijających się krajów UE (np. Włochy) zmiana ta wyniosła prawie 30 punktów procentowych.

Jakkolwiek zmiany wydajności są podstawowym przejawem postępu technologicznego, ich analiza nie wystarcza do uzyskania pełnego obrazu modernizacji gospodarki, która jest procesem wielowątkowym, przynoszącym wielorakie skutki ekonomiczne i społeczne. Stąd też warto posiłkować się dodatkowymi, symptomatycznymi wskaźnikami postępu. Takim wskaźnikiem jest energochłonność PKB. Jej zmiany informują nie tylko o modernizacji aparatu wytwórczego, ale także są przejawem zmian w obszarze struktury gospodarki, odzwierciedlają również postęp w obszarze urządzeń wykorzystywanych w gospodarstwach domowych, co jest istotnym przejawem postępu technologicznego.

Rysunek 6 pokazuje, że w analizowanym okresie wydatek energetyczny potrzebny na wytworzenie jednostki PKB zmniejszył się w Polsce mniej więcej o połowę. Tempo zmian było w tym przypadku znacząco większe niż w rozwiniętych krajach UE (w wielu z nich, m.in. w Niemczech, zmiany te były znikome). Potwierdza to wnioski o konwergencji technologicznej wywiedzione z analizy produktywności pracy. Warto dodać, że poprawę tego wskaźnika w podobnym zakresie odnotowano również w innych krajach Europy Środkowej i Wschodniej (UE-9), co potwierdza tezę o pozytywnym wpływie integracji z UE na procesy konwergencji technologicznej.

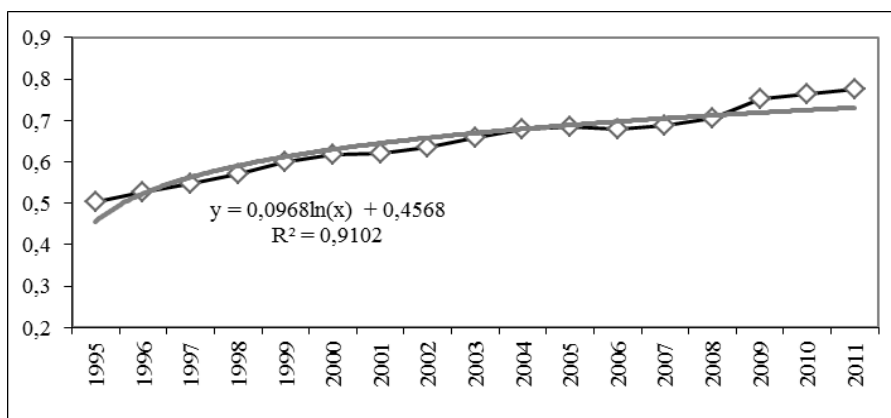
Rysunek 6. Energochłonność PKB (TJ/USD) w Polsce oraz w wybranych krajach

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych [Eurostat, 2012].

Tezę o konwergencji technologicznej realizowanej w ramach UE przez Polskę i pozostałe „nowe” kraje członkowskie potwierdza również analiza innych wskaźników bezpośrednio lub pośrednio odnoszących się do postępu technologicznego. Na przykład dynamika wzrostu produktywności wieloczynnikowej (TFP) była w Polsce w analizowanym okresie wielokrotnie wyższa niż w rozwiniętych gospodarkach UE; udział wyrobów high-tech w eksporcie Polski po-

dwoił się z 3% w 1995 r. do około 6% obecnie; w tym samym czasie znacząco zmniejszył się udział produktów z obszaru niskiej techniki w strukturze produkcji.

Wypadkową wszystkich wymienionych wskaźników jest syntetyczna miara postępu technicznego, wyznaczona w oparciu o metodę analizy czynnikowej [zob. Firszt, 2012]. Jej relatywną wartość (odniesioną do tego samego wskaźnika w gospodarce Niemiec, uznawanych za lidera technologicznego UE) dla polskiej gospodarki zilustrowano na rysunku 7. Wykres wskazuje jednoznacznie na domykanie luki technologicznej pomiędzy Polską a Niemcami odbywające się – zgodnie z teorią innowacji – w tempie logarytmicznym. Polska asymptotycznie zbliża się do lidera, a jej obecny poziom technologiczny stanowi $\frac{3}{4}$ poziomu niemieckiego (w połowie lat 90. XX wieku było to 50%).

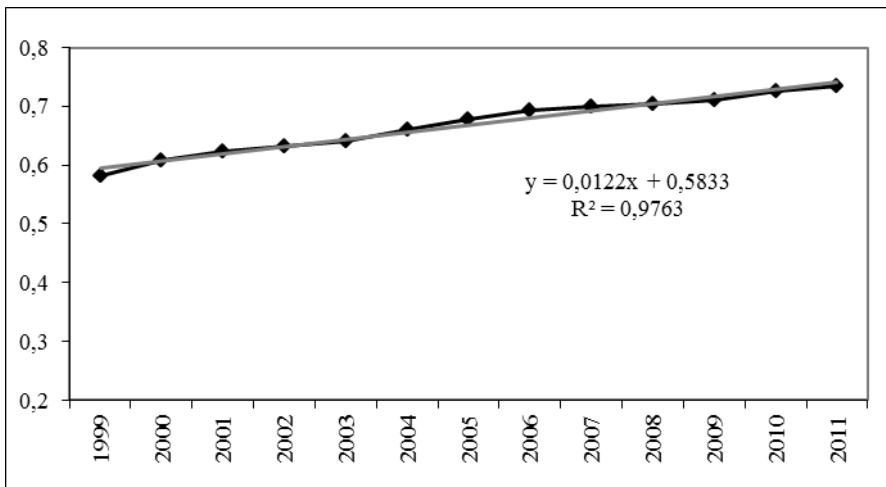

Rysunek 7. Domykanie luki technologicznej pomiędzy Polską a Niemcami – funkcja trendu

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych [Eurostat, 2013; UNECE, 2013; GUS, 2013].

Aktualnie najważniejsze jest pytanie, czy Polska jest w stanie przekroczyć punkt krytyczny, a więc przejść z rozwoju opartego na dyfuzji innowacji (egzogenicznego) do rozwoju napędzanego własnymi innowacjami (endogenicznego). Teoria innowacji, potwierdzona przykładami niektórych sygnatariuszy UE (kraje Europy Południowej) wskazuje, że integracja stwarza warunki do konwergencji technologicznej, ale nie gwarantuje sukcesu, rozumianego jako dołączenie kraju goniącego do grupy liderów technologicznych. Do tego potrzebne jest budowanie wewnętrznych zdolności absorpcyjnych, które z czasem, w miarę rozwoju gospodarczego i technologicznego, powinny być sukcesywnie ukierunkowane na kreację oryginalnych innowacji [zob. Kubielas, 2009]. Rysunek 8 pokazuje, że w Polsce systematycznie się one poprawiają. Stwarza to nadzieję, że dalsza konwergencja technologiczna jest możliwa. Najważniejszym, a zarazem najtrudniejszym zadaniem stojącym obecnie przed polską gospodarką (w kontek-

ście postępu technologicznego) jest zdecydowane przyspieszenie tempa powiększania zdolności absorpcyjnych, tak aby zrekompensowały one słabnący – w wyniku niwelacji luki technologicznej – wpływ „przewagi zacofania”. Jakkolwiek UE również w tym przypadku dostarcza pewnych narzędzi i środków (fundusze europejskie przeznaczone na badania naukowe), w obecnej fazie rozwoju decydująca są własne wysiłki Polski w kierunku budowania sprawnego systemu innowacyjnego. Wysiłki te są coraz bardziej widoczne, jakkolwiek aktualnie w większym stopniu dotyczą diagnozy naukowej, niż praktycznych działań na rzecz poprawy innowacyjności. Na szczególną uwagę zasługują obiecujące wyniki badań zmierzających do identyfikacji słabości polskiego systemu innowacyjnego tworzących tzw. blokadę innowacyjną, która uniemożliwia płynne przejście do gospodarki opartej na wiedzy i koncepcja podmiotowego modelu innowacyjności opartego na zintegrowanym wielopoziomowym zarządzaniu zmierzającym do upowszechnienia kompetencji innowacyjnych [zob. m.in. Bał-Woźniak, 2012].

Rysunek 8. Wzrost wskaźnika zdolności absorpcyjnych w polskiej gospodarce w latach 1996–2011

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych [Eurostat, 2013; UNECE, 2013; GUS, 2013]; metodologia konstrukcji wskaźnika zdolności absorpcyjnych [Firszt, 2012].

DETERMINANTY PROCESÓW KONWERCENCJI POLSKI DO UE

Procesy konwergencji realnej, systemowej i technologicznej Polski miały swe uwarunkowania historyczne, podobne jak w przypadku Ukrainy, ale również egzogeniczne, wynikające z rozwoju powiązań z gospodarką światową, w szczególności zaś z 10-letniego członkostwa w UE i dynamiki przenoszenia procesów globalizacji

liberalizacji na gospodarkę krajową. Należy jednak zwrócić uwagę przede wszystkim na endogeniczne uwarunkowania rozwoju, gdyż one są efektem procesów decyzyjnych i wyznacznikiem przestrzeni tego rozwoju.

Doświadczenia polskie pokazują, że członkostwo w UE nie musi oznaczać większej wrażliwości niż rozwiniętej gospodarki krajowej na zewnętrzne impulsy kryzysowe. Może być przeciwnie, pod warunkiem prowadzenia roztropnej polityki rządu. Członkostwo w UE ułatwiło Polsce sprostanie wyzwaniom tego kryzysu, choć w końcowej jego fazie pojawiła się krótkotrwała zadyszka wyrażająca się w spadku dynamiki PKB. Powstaje pytanie, co było przyczyną tego, że gospodarka Polski dość łagodnie przeszła przez kryzys, podczas gdy inne kraje Europy Środkowo-Wschodniej poniosły przede wszystkim koszty kryzysu.

Wśród czynników sukcesu należy wskazać na te związane z członkostwem w UE i polityką gospodarczą rządów:

1. Otwarcie chłonnego i wymagającego rynku zbytu UE, w wyniku czego udział eksportu w PKB zwiększył się z 26,2% w 1990 r. do 33,3% przed akcesją do UE i 49% w 2013 roku.
2. Efektywne wykorzystanie subsydiarnego zasilania krajowego popytu inwestycyjnego. W latach 2004–2013 saldo transferów netto z budżetu UE, a więc po uwzględnieniu obligatoryjnych wpłat do tego budżetu z tytułu członkostwa wyniosło 58,1 mld euro. Dzięki temu możliwy był w latach 2008–2012 coroczny przyrost popytu w skali roku o ok. 2% PKB, a wraz z efektami mnożnikowymi jeszcze więcej.
3. Lepsze postrzeganie przez agencje ratingowe kondycji polskiej gospodarki z racji osłony popytu krajowego subsydiarnym zasilaniem z UE i konieczności realizowania roztropnej polityki makroekonomicznej, respektującej fiskalne kryteria z Maastricht. Wpływało to pozytywnie na atrakcyjność Polski jako bezpiecznego miejsca alokacji BIZ, oznaczało też możliwość korzystania z tańszych kredytów zagranicznych.
4. Fakt posiadania własnej waluty i płynnego kursu złotego, systematyczny wzrost rezerw walutowych (z 34,2 mld USD w 2003 do 108,8 mld USD w marcu 2013 r.). Rząd umiejętnie wykorzystywał w polityce kursowej rezerwy walutowe, co powstrzymało spadek eksportu i nadmierny wzrost importu. Spontaniczna dewaluacja waluty o jedną trzecią, w pierwszej fazie kryzysu nastąpiła skokowo, co radykalnie zwiększyło konkurencyjność zewnętrzną polskiej gospodarki (atrakcyjność polskiej produkcji i polskiego eksportu). W związku z tym Polska słabiej doświadczała skutków kryzysogenności strefy eurowalutowej niż sygnatariusze UE z Europy Środkowo-Wschodniej.
5. Reformy fiskalne, polegające na likwidacji trzeciego, 40-procentowego progu PIT, redukcja składki na ubezpieczenia rentowe z 6,5 do 3,5% i wprowadzenie ulgi becikowej, zrealizowane jeszcze przed kryzysem zmniejszyły koszty pracy. W związku z tym zwiększyła się konkurencyjność polskiej gospodarki i został wsparty krajowy popyt konsumpcyjny.

6. Dochody części z ponad 2 milionów polskich emigrantów, dla których otwarte zostały rynki pracy wszystkich sygnatariuszy UE, zasilają corocznie popyt krajowy w granicach 4–5 mld euro.

Były też słabe punkty polskich reform systemowych i polityki gospodarczej, których nie udało się uniknąć. Spośród nich należy zwrócić uwagę na:

1. Brak wyrazistej polityki gospodarczej rządu, zwłaszcza niedostatek polityki strukturalnej.
2. Odkładanie niedokończonych reform sektora publicznego (emerytalnej, wymiaru sprawiedliwości, służby zdrowia, oświaty i wychowania).
3. Niedoceniając zdrowej polityki rodzinnej dla wzrostu gospodarczego.
4. Nierównomiernie rozłożona w czasie skala intensywności inwestycji infrastrukturalnych finansowanych ze środków publicznych i funduszy unijnych. Dotyczy to zwłaszcza drastycznego ich obniżenia po zakończeniu w Polsce Mistrzostw Europy w piłce nożnej, co wpłynęło na niskie – ok. 1,5-procentowe tempo wzrostu PKB w 2013 roku.
5. Niedoceniając w polityce gospodarczej kwestii dywersyfikacji eksportu na wypadek problemów koniunkturalnych u najważniejszych partnerów zagranicznych.

Potencjał rozwojowy Polski pozwala jednak powrócić na ścieżkę dynamicznego wzrostu PKB i poprawy jakości życia od 2014 roku. Najważniejszymi jego składnikami są:

1. Wysoka jakość wyrobów produkowanych w Polsce. Pod wpływem konkurencji zewnętrznej i kryzysu jakość dóbr i usług poprawiła się na tyle, że coraz częściej są one w stanie z powodzeniem zastępować import i sprostać wymaganiom konkurencji na rynkach zagranicznych.
2. Relatywnie wysokie zasoby gotówki przedsiębiorstw pozostające w formie depozytów bankowych i także niski poziom stóp procentowych. Od 2008 roku stopa referencyjna NBP zmniejszyła się o 3,25 pkt proc. do poziomu 2,5% w połowie 2013 roku, zaś wskaźnik inflacji dóbr i usług konsumpcyjnych (CPI) z 4,8% do 1,1%.
3. Stosunkowo sprawnie działające automatyczne stabilizatory koniunktury, tj. waloryzacja świadczeń wypłacanych z budżetu, programy zwalczania bezrobocia oraz istnienie łatwego dostępu do kredytów w wyniku obniżenia stóp procentowych. Nowa stabilizująca reguła wydatkowa usprawni dodatkowo mechanizm stabilizacji koniunktury, tj. uniemożliwi przekroczenie 55-procentowego progu udziału długu publicznego w PKB i wprowadza limit wydatkowy co najwyżej w tempie średniookresowego PKB powiększonego o prognozowaną inflację.
4. Perspektywa ekspansji inwestycji sektora publicznego w wyniku dostępu do zaplanowanych na lata 2014–2020 programów inwestycyjnych subsydiarnie zasilanych z funduszy UE w kwocie 72,9 mld euro (ok. 400 mld zł). Środki te będzie można zainwestować m.in. w badania naukowe i ich komercjalizację, kluczowe połączenia drogowe (autostrady, drogi ekspresowe), rozwój przed-

siębioreczości, transport przyjazny środowisku (kolej, transport publiczny), cyfryzację kraju (szerokopasmowy dostęp do Internetu, e-usługi administracji), czy włączenie społeczne i aktywizację zawodową.

Po długim okresie marazmu inwestycje sektora prywatnego powinny się powiększać z uwagi na symptomy powrotu dobrej koniunktury gospodarczej w USA i UE. Dla pobudzenia inwestycji w sektorze prywatnym zapowiadane są zachęty, ulgi, bonusy dla wszystkich inwestorów, którzy zdecydują się w najbliższym czasie na inwestycje w Polsce.

Kryzys finansowy strefy euro postawił jednak nowe wyzwania, którym musi sprostać cała UE i każdy z jej sygnatariuszy z osobna. UE, w tym zwłaszcza strefa euro, która choć przeprowadziła wiele zmian instytucjonalnych musi się nadal reformować. Kierunki tych reform wyraźnie krystalizują się.

W tym trudnym czasie kryzysowym 2008–2012 gospodarka Polski okazała się odporna na recesję. PKB wzrósł wówczas prawie o 20%, eksport o 38%, zaś płace nominalne o 40%. Polska jest najatrakcyjniejszym partnerem gospodarczym dla najpotężniejszej gospodarki UE – Niemiec. Dług publiczny Polski wzrósł wprawdzie o 10%, ale i tak jego udział w PKB należy do najniższych w UE. W pokryzysową przyszłość Polska wchodzi z perspektywą wzrostu PKB, dzięki czemu w całym 10-letnim okresie korzystania ze wsparcia finansowego z funduszy strukturalnych, spójności i rolnego jest realna szansa na podwojenie wartości PKB z ok. 1 bln zł do 2 bln w 2017 roku.

PERSPEKTYWY KONWERCENCJI POLSKI Z UE DO 2020 ROKU

Polska wraz z całą UE wkracza w nowy etap integracji procesów rozwojowych. Traktat z Lizbony, który wszedł w życie w grudniu 2009 r. jest również zorientowany na zrównoważony ekonomicznie, społecznie i ekologicznie rozwój i umacnianie procesów konwergencji w zakresie wzrostu gospodarczego oraz wskaźników spójności społeczno-ekonomicznej w wymiarze międzynarodowym i przestrzeni krajowej.

„Unijny kodeks proceduralny” działa za pośrednictwem wielopoziomowej sieci aktorów. Nie wszyscy muszą widzieć w nim narzędzie do zmiany na lepsze i alternatywę wobec wszechobecnej polityki i oportunistycznego interesariuszy. Ludzie działają przecież w kontekście czasowo-przestrzennym, mają własne preferencje i dlatego jest miejsce na realizowanie narodowych strategii rozwoju dostosowanych do specyfiki krajowych uwarunkowań. Wymagane jest jednak respektowanie wspólnotowych regulacji dotyczących porządku konkurencyjnego, procedur koordynacji, harmonizacji systemu ekonomicznego i polityki państwa. Te nowe wiążą się z paktem fiskalnym i planowaną unią bankową.

Ryzyko przekroczenia 55-proc. obligatoryjnego progu ostrożnościowego długu publicznego uniemożliwia aktualnie dalszą deprecjację złotówki, gdyż

rząd musi temu przeciwdziałać, bojąc się restrykcji wynikających z przekroczenia tego proggu. Do czasu poprawy kondycji finansów publicznych ten czynnik zwiększania konkurencyjności nie będzie działał. Zacieśnienie fiskalne, poprzez obniżanie wydatków publicznych i ewentualne zwiększanie restrykcji fiskalnych oraz czekanie na efekty wzrostu gospodarczego w wyniku przewidywanej poprawy koniunktury w gospodarce światowej jest obecnie podstawową metodą działania rządu. W związku z tym następuje nieuchronne studzenie gospodarki.

Gdyby polityka w pierwszych dwóch latach kryzysu była zorientowana również na bezkosztowe dla finansów publicznych pobudzanie popytu konsumpcyjnego najniżej zarabiających, nie byłoby potrzeby podnosić VAT-u, składek ZUS, zamrażać płac i ciąć wydatków budżetowych tak ostro. Stworzyłyby to większe możliwości obrony przed recesją. Z powodu zbyt pasywnej polityki rządu w latach 2009–2012 procesy realne w Polsce będą kształtować się przede wszystkim pod wpływem czynników egzogenicznych.

Zdolność do realizacji strategii na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu „Europa 2020” będzie miała fundamentalne znaczenie. Strategia ta obejmuje trzy wzajemnie ze sobą powiązane priorytety:

- rozwój inteligentny: rozwój gospodarki opartej na wiedzy i innowacjach;
- rozwój zrównoważony: wspieranie gospodarki efektywnej korzystającej z zasobów, bardziej przyjaznej środowisku i bardziej konkurencyjnej;
- rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu: wspieranie gospodarki o wysokim poziomie zatrudnienia, zapewniającej spójność społeczną i terytorialną.

Dla ich skonkretyzowania w perspektywie do 2020 roku Komisja Europejska proponuje wytyczenie kilku nadrzędnych niżej wymienionych celów dla całej UE w postaci:

- wskaźnika zatrudnienia osób w wieku 20–64 lata na poziomie 75%;
- 3% udziału w PKB całej UE nakładów na B+R (inwestycje w badania i rozwój);
- założenia strategicznego „20/20/20” w zakresie klimatu i energii (w tym redukcji emisji gazów cieplarnianych o 20%, a w tym ograniczenia emisji dwutlenku węgla nawet o 30%, jeśli pozwolą na to warunki, wzrostu udziału energii odnawialnej o 20% i zmniejszenia zużycia energii o 20% do roku 2020);
- ograniczenia do 10% liczby osób przedwcześnie kończących naukę szkolną oraz zwiększenia co najmniej do 40% osób z młodego pokolenia z wyższym wykształceniem;
- zmniejszenia liczby osób zagrożonych ubóstwem o 20 mln.

Unijne priorytety muszą być przełożone na krajowe cele i metody działania. Systemowe warunki sprawnej realizacji tych celów wiążą się z: dokończeniem budowy jednolitego rynku, stworzeniem strefy wolnego handlu ze Stanami Zjednoczonymi i złagodzeniem restrykcji w zakresie polityki klimatycznej. Trzeba też dokończyć budowę jednolitego rynku usług w szczególności usług finansowych. Dokończenie tych reform systemowych wymaga presji społecznej

na polityków w celu zmobilizowania ich do usuwania instytucjonalnych przeszkód w zakresie poprawy jakości życia i harmonizowania procesów rozwoju społeczno-ekonomicznego bez szkody dla wzrostu gospodarczego.

Strategia pokazuje, że Europa może się rozwijać w sposób inteligentny i zrównoważony, może sprzyjać włączeniu społecznemu, umie znaleźć sposób na tworzenie nowych miejsc pracy i określić kierunek rozwoju społeczeństw poszczególnych jej sygnatariuszy. UE ma do dyspozycji potężne narzędzia w postaci nowych metod zarządzania finansami, zatwierdzony budżet na lata 2014–2020, wymianę handlową i zewnętrzną politykę gospodarczą, trwale ustabilizowane instytucje porządku konkurencyjnego oraz pełne zaangażowanie europejskich przywódców i instytucji. Do skutecznej realizacji nowej strategii potrzebne są skoordynowane działania w całej Europie, obejmujące również partnerów społecznych i przedstawicieli społeczeństwa obywatelskiego.

WNIOSKI DLA UKRAINY

W Republice Ukrainy ciągle aktualny jest dylemat wyboru wzorca modelu rozwoju gospodarczego i kierunków integracji międzynarodowej. Jakkolwiek z deklaracji politycznych ukraińskich władz poczynionych w ostatnim czasie wynika, że możliwe wydaje się wszczęcie procesu integracyjnego z Unią Europejską, sprawa nie jest przesądzona. W tych okolicznościach pojawia się naturalne dążenie do poszukiwania pozytywnych przykładów innych gospodarek, którym akcesja do UE przyniosła korzyści w wymiarze gospodarczym i społecznym.

Przedstawione w artykule rozważania wskazują, że takim przykładem jest gospodarka Polski, która od początku procesu integracji z UE wkroczyła w fazę dynamicznego rozwoju, co zaowocowało wyraźną konwergencją z najbogatszymi krajami europejskimi. Rozwój ten był determinowany wieloma czynnikami, niemniej jednak istnieją liczne przesłanki aby sądzić, iż akcesja do UE była jednym z najważniejszych, szczególnie jeżeli uwzględnić wielokanałowe, pośrednie jej oddziaływanie na przemiany zachodzące w sferze realnej i regulacji. Fundamentalne znaczenie miało to, że wobec jednoznacznie zadeklarowanych dążeń Polski do integracji ze Wspólnotami Europejskimi już na początku lat 90. sformułowano jasną strategię reform, spójnych z *acquire communautaire* UE, a następnie konsekwentnie ją realizowano. Podobne przemiany zachodziły w pozostałych krajach Europy Środkowej i Wschodniej, które razem z Polską przechodziły proces stowarzyszania, a następnie akcesji do UE. Na Ukrainie zabrakło czynnika dyscyplinującego w postaci wymogów integracyjnych i między innymi z tego powodu proces reform instytucjonalnych był niekonsekwentny, wiele zaplanowanych reform wdrażanych było wybiórczo, często były one nadmiernie rozciągnięte w czasie, a ostatecznie wiele z nich pozostało jedynie w sferze zamierzeń [zob. szerzej Firszt, Jabłoński, Tokarski, Woźniak, 2009, s. 630]. Można przy-

puszczać, że rozpoczęcie przez Ukrainę procesu integracyjnego i wdrażania porządku prawnego UE poprawiłoby spójność ładu instytucjonalnego, przyczyniając się do ograniczenia korupcji, pogoni za rentą, poprawy jakości administracji, pobudzenia przedsiębiorczości, modernizacji technologicznej, wzrostu wydajności pracy i konkurencyjności całej gospodarki⁴.

W toczącej się na Ukrainie dyskusji nad alternatywnymi formami i kierunkami współpracy międzynarodowej Polska nie jest z pewnością jedynym pozytywnym przykładem. Zwolennicy konkurencyjnych względem proeuropejskiej koncepcji mogą posilkować się przykładami innych dynamicznie rozwijających się gospodarek spoza Europy, które mogą wydawać się atrakcyjne. Należy jednak zwrócić uwagę, że próba naśladowania rozwiązań stosowanych w krajach o odmiennych uwarunkowaniach historycznych, kulturowych i społecznych obarczona jest dużym ryzykiem uzyskania rezultatów odbiegających od oczekiwań. Tymczasem Polska i Ukraina mają wiele wspólnych doświadczeń historycznych, których efektem są podobieństwa społeczne, kulturowe i mentalne. Na tej podstawie można przypuszczać, że wybór przez Ukrainę integracyjnego modelu rozwoju, oparty na wykorzystaniu polskich doświadczeń, byłby wyborem korzystnym tak z punktu widzenia łatwości realizacji, jak i uzyskanych rezultatów społeczno-ekonomicznych.

LITERATURA

- Abdallah S., Michaelson J., Shah S., Stoll L., Marks N., 2012, *The Happy Planet Index: 2012 Report. A global index of sustainable well-being*, The New Economics Foundation, London, UK.
- Abdallah S., Thompson S., Michaelson J., Marks N., Steuer N., 2009, *The (un)Happy Planet Index 2.0. Why good lives don't have to cost the Earth*, The New Economics Foundation, London, UK.
- Bal Woźniak T., *Innowacyjność w ujęciu podmiotowym. Uwarunkowania instytucjonalne*, PWE, Warszawa 2012.
- CTEDB, 2013, *The Conference Board Total Economy Database*, January 2013, The Conference Board Inc., www.conference-board.org (dostęp 10.09.2013).
- Eurostat, 2013, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home> (dostęp 12.09.2013).
- Firszt D., 2012, *Uwarunkowania dyfuzji innowacji w polskiej gospodarce*, CeDeWu, Warszawa.
- Firszt D., Jabłoński Ł., Tokarski T., Woźniak M.G., 2009, *Konwergencja gospodarcza Polski i Ukrainy w świetle procesów realnych i regulacyjnych [w:] Konwergencja modeli ekonomicznych. Polska i Ukraina*, red. M.G. Woźniak, V.I. Chuzhikov, D.G. Lukianenko, Fundacja Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków.

⁴ Problematyka ta jest szeroko omawiana w m.in.: [Lukianenko, Chuzhikov, Woźniak (red.), 2013].

- Firszt D., Jabłoński Ł., Woźniak M.G., 2009, *Konwergencja gospodarcza Polski i Ukrainy, czyli jak daleko Ukrainie do UE* [w:] *Wybrane problemy integracji europejskiej*, red. A. Stępnik, S. Umiński, A. Zabłocka, Uniwersytet Gdański, Sopot.
- GUS, 2013, <http://www.stat.gov.pl/gus> (dostęp 11.09.2013).
- IEF, 2013, *Index of Economic Freedom*, The Heritage Foundation, Database, www.heritage.org (dostęp 10.09.2013).
- Jabłoński Ł., 2012, *Jakość życia – dynamika konwergencji* [w:] *Gospodarka Polski 1990–2011*, t. II: *Modernizacja*, red. M.G. Woźniak, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Kołodko G.W., 2007, *Sukces na dwie trzecie. Polska transformacja ustrojowa i jej przyszłość*, „Ekonomista”, nr 6.
- Kołodko G.W., 2009, *Wielka transformacja 1989–2029. Czy mogło być lepiej, czy lepiej będzie?* [w:] *20 lat transformacji. Osiągnięcia, problemy, perspektywy*, red. G.W. Kołodko, J. Tomkiewicz, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne Sp. z o.o., Warszawa.
- Kubiela S., 2009, *Innowacje i luka technologiczna w gospodarce globalnej opartej na wiedzy*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Lukianenko D., Chuzhikov V., Woźniak M.G. (red.), 2013, *Convergence and divergence in Europe: Polish and Ukrainian cases*, KNEU, Kyiv 2013
- Rapacki R. (red.), 2009, *Wzrost gospodarczy w krajach transformacji. Konwergencja czy dywergencja?*, Wydawnictwo PWE, Warszawa.
- UNDP, 2013a, *UNDP statistical data, “Hybrid HDI”*, UNDP, <http://hdr.undp.org/en/data/trends/hybrid/> (dostęp 10.09.2013).
- UNDP, 2013b, *International Human Development Indicators*, UNDP, baza danych online, <http://hdrstats.undp.org/en/tables/> (dostęp 10.09.2013).
- UNECE, 2013, <http://w3.unece.org/pxweb/> (dostęp 12.09.2013).
- WB, 2008, *Doing Business 2008*, The World Bank and the International Finance Corporation, Washington D.C.
- WB, 2012, *Doing Business 2012. Doing Business in a more transparent world*, The World Bank and the International Finance Corporation, Washington D.C.
- WB, 2013, *Doing Business 2013. Smarter Regulations for Small and Medium-Size Enterprises*, The World Bank and the International Finance Corporation, Washington D.C.
- WEF, 2013, *The Global Competitiveness Index Data Platform*, World Economic Forum, www.weforum.org (dostęp 10.09.2013).
- Woźniak M.G., 2002, *Wzrost gospodarczy w Polsce w latach dziewięćdziesiątych. Bariery. Czynniki. Perspektywy*, Wydawnictwo AE w Krakowie, Kraków.
- Woźniak M.G., 2011, *Gospodarka Polski 1990–2011. Transformacja. Modernizacja. Spójność społeczno-ekonomiczna*, t. 1: *Transformacja*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.

Streszczenie

Artykuł stanowi podsumowanie osiągnięć, kosztów i korzyści pierwszej dekady członkostwa Polski w Unii Europejskiej. Jego celem jest sformułowanie wniosków pod adresem polskiej polityki gospodarczej na najbliższe lata, a także wniosków dla Ukrainy, która dokonuje wyboru strategii międzynarodowej współpracy gospodarczej. W pierwszej części opracowania przedstawiono

empiryczną analizę realnej i technologicznej konwergencji Polski z rozwiniętymi gospodarzami UE. Z przytoczonych danych wynika, że od 1994 r., kiedy rozpoczął się proces integracji Polski z UE, nasz kraj odrobił znaczną część luki dochodowej i technologicznej względem UE. W okresie kryzysu finansowego Polsce wiodło się lepiej niż większości krajów europejskich. W drugiej części tekstu podjęto próbę odpowiedzi na pytanie o uwarunkowania ścieżki rozwoju polskiej gospodarki. Wskazano, że sukcesy gospodarcze Polski były uwarunkowane licznymi czynnikami: endogenicznymi i egzogenicznymi, historycznymi i wynikającymi z bieżących działań. Można jednak przypuszczać, że integracja z UE była ważnym, pozytywnym czynnikiem rozwoju Polski w ostatnich 20 latach. Duże znaczenie miały również podejmowane w Polsce reformy gospodarcze i polityka rządu, jakkolwiek nie były one wolne od błędów. W ostatniej części artykułu zidentyfikowano wyzwania, jakie stoją przed UE oraz poszczególnymi krajami członkowskimi, w tym również Polską, w perspektywie do 2020 r.

Integration of Development throughout Real and Technological Convergence in unified Europe. Experience of Poland and Conclusions for the Ukraine

Summary

The article is a summary of performance, costs and benefits of the first decade of Polish membership in the European Union. Its aim is to draw conclusions at the Polish economic policy for the coming years, but also proposals for Ukraine, which selects the strategy for international economic cooperation. The first part of the paper presents an empirical analysis of the real and the technological convergence Polish economy with developed economies of EU. These data show, that since 1994, when the process of Polish integration with the EU has began, our country has reversed much of the income and technology gap with the EU. Moreover, during the financial crisis, Poland fared better than most European countries. The second section attempts to answer the question about the conditions of the path of development of the Polish economy. It was pointed out that Polish economic successes were subject to a number of factors, both endogenous and exogenous, resulting from historical and current activities. You can, however, assume that the integration with the EU has been an important and positive factor in the development of Polish in the last 20 years. Of great importance were also undertaken in Poland's economic reforms and government policies, although they are not free from errors. In the last part of the article identifies the challenges facing the EU and individual member states, including Polish, with a view to 2020.